

I Noțiunea normei juridice

Norma juridică și norma juridică și „regula juridică” în doctrina juridică are același înțeles. Literatura franceză, fără să înlăture cuvântul „normă” l-a consacrat pe cel de „regulă”. Din contra în doctrina română este consacrată denumirea de „normă juridică”.

Norma de drept este elementul primar al oricărui sistem de drept. Normele se grupează în instituții de drept, instituțiile în ramuri, ramurile în părți ale sistemului, iar părțile în sisteme.

Norma juridică este una dintre categoriile centrale ale dreptului, atât ca parte fundamentală a sistemului de drept pozitiv cât și ca obiect de cercetare a științei dreptului în general și a teorii și filosofiei dreptului în social.

Obligatorie”. În concepția lui J. Masguelin, „potrivit cu definiția cea mai generală și cea mai obiectivă, regulă de drept este orice punct investit cu forța obligatorie și care are ca obiect de a crea drepturi și, corelativ, obligații, care sunt modurile de creare a acestui precept, puterea sa și destinarii săi”¹.

Regulile de drept nu iau naștere decât cu condiția că oamenii să formeze un grup pe „baza unei societăți veritabile care implică scop social specific, organizare și ierarhie, explică Jean Dabin.

Normă juridică poate fi numită doar acea normă socială ce conține o regulă de conduită, stabilită sau autorizată de stat, menită să reglementeze cele mai importante domenii de activitate umană și ocrotită, în caz de necesitate, de forță coercitivă a statului.²

O altă definiție este dată de Nicolae Popa, care consideră că norma juridică poate fi definită ca: „o regulă generală și obligatorie de conduită, al cărui scop este acela de a asigura ordinea socială, regulă ce poate fi adusă la îndeplinire pe cale statală, în caz de nevoie prin constrângere”.

1. Gheorghe Lupu Gheorghe Avornic „Teoria generală a dreptului”, editura Lumina, Chișinău 1997, p. 61

2. Boris Negru „Teoria generală a dreptului și statului”, Chișinău 1999, p.144

Ioan Ceterchi definește norma juridică ca: „element constitutiv al dreptului este o regulă de conduită, instituită de puterea publică sau recunoscută de aceasta, a cărei respectare este asigurată la nevoie, prin forța coercitivă a statului.”³

În viziunea lui Ion Dogaru, „norma juridică este o regulă de conduită generală, impresională și obligatorie care exprimă voința electoratului înfățișat de organul legislativ, regulă al cărei scop este de a asigura ordinea socială și care poate fi adusă la îndeplinire pe cale statală, la nevoie prin constrângere”.

După părerea lui Dumitru Baltag „norma juridică ca element constructiv al dreptului este o regulă de conduită, instituită de puterea publică sau recunoscută de aceasta, a cărei respectare este asigurată la nevoie prin forța corectivă a statului”

Din analiza atentă a acestor definiții putem degaja următoarele idei:

a) normele juridice sînt stabilite sau autorizate de către organele competente ale statului.

b) norma juridică are un caracter general.

c) norma de drept are menirea de a reglementa o relație apare, singulară, ci nu un tip de relații.

d) norma de drept este prevăzută să reglementeze conduita oamenilor printr-un tip special de relații, legătură la care participanții rezidă în drepturi și îndatorii reciproce.

e) un incendiu specific al normelor juridice este ocrotirea lor prin constrîngerea de stat.⁴

3. Ioan Ceterchi „Ioan Craiova”. „Introducerea în teoria generală a dreptului”, editura ALL, București 1993 p.35

4. Boris Negru „Teoria generală a dreptului și statului”, Chișinău 1999 p.145-146

II Trăsăturile caracteristice ale normei juridice.

Giorgio del Vecchio consideră că trăsăturile normei juridice sunt bilateralitatea și generalitatea. Alex Will reține caracterul coercitiv, statal și abstract al normei al normei juridice, cel din urmă implicând generalitatea, permanența și impersonalitatea.

Nicolaie Popa dezvoltă patru caractere alei normei juridice: general și impersonal, tipic, implicația unui raport intersubiectiv și caracterul obligatoriu.

După părerea unor autori normei juridice îi sunt inerente următoarele trăsături caracteristice, fără de care ea nu poate fi concepută:

- a) caracterul statal;
- b) caracterul coercitiv;
- c) generalitatea normei juridice
- d) caracterul obligatoriu.

a. Caracterul statal. Cunoaștem că fenomenul juridic nu poate separa de cel statal, și invers. O regulă de conduită devine regulă de drept numai în măsura în care substanța ei este voința statală, adică poartă pecetea autorității publice.

Caracterul statal al regulilor de drept rezultă în primul rând din elaborarea lor de către stat, prin procesul de legiferare în special. Deci în acest caz ele constituie voința organului competent a le elabora, deci sunt opera acestuia. Dar unele reguli sociale pot fi recunoscute și validate de către stat. Deci ele nu sunt create de organele componente ci numai recunoscute, act care le schimbă substanța.

Așadar o regulă de conduită socială poate deveni voință de stat, prin elaborarea ei de către organul component, prin recunoașterea și validarea sau prin acceptarea ei, ceea ce implică și validarea.

b. Caracterul coercitiv. Dreptul se realizează în chip liber. Aceasta este regula. Constrângerea este o excepție. Ea îmbracă haina răspunderii juridice. În statul de drept ea se realizează numai pe baza regulii de drept și în limitele ei.

Mijloacele de realizare a constrângerii sunt multiple și aparțin administrației și justiției în special: judecătorul, procurorul, polițistul, instituția penitenciară. În statul de drept ei reprezintă speranța și siguranța cetățeanului. Sunt stâlpii democrației. În regimurile despotice sunt figuri demonice.

Caracterul coercitiv este inerent normei juridice.

Împreună cu substanța statală a normei juridice, caracterul ei coercitiv o individualizează cel mai bine în câmpul social normativ și o fac să se deosebească mai ales de norma morală.

c. Generalitatea normei juridice. Este o trăsătură care în literatura de specialitate adesea este tratată diferit. Generalitatea normei de drept rezultă din caracterul său abstract, tipic, impersonal și permanent. Ea nu reglementează situații concrete și creează tipare, în care intră un număr nelimitat de cazuri concrete, repetabile în timp și spațiu

aplicarea normei juridice rămâne deschisă tuturor persoanelor care se găsesc în situația diferită în prealabil de lege. Regula are un caracter permanent care îi asigură generalitatea. Ea subzistă pînă cînd este aprobat și posedă o virtualitate de aplicare la un număr indeterminat de ipoteze viitoare.

d. Caracterul obligatoriu. Se traduce simplu în ideea că regula de drept trebuie respectată. Elaborată în vederea unui scop determinat încălcarea ei ar contraveni finalității sale. Întreaga activitate umană se desfășoară sub semnul unui țel, care dă sens vieții individuale ca și vieții colective.

Caracterul obligatoriu se asigură, dacă este cazul, prin constrângerea statală. Natura obligatorie a normei de drept asigură finalitatea ei.

În literatură de specialitate sunt reținute și alte trăsături ale normei juridice, cum ar fi caracterul „interubiectiv”, „prescriptiv”, clar și precis”.

III Considerații generale privind clasificarea normei juridice

A clasifica –înseamnă a defini categorii într-un domeniu, respectiv a clasifica normele juridice înseamnă a le grupa pe categorii spre a li se recunoaște ceea ce deosebește o categorie de nore juridice de altă categorie.

Problema clasificării normelor juridice prezintă interes atât teoretic, cât și un interes practic.

Interesul teoretic rezidă în ideea potrivit căreia prin clasificare se explică poziția normei de drept în sistemul dreptului, dar și ceea ce aceasta constituie o bază pentru generalizări în cadrul științelor de ramură.

Interesul practic –operațiunea contribuie la stabilirea rolului diferitor reguli de drept în reglementarea relațiilor sociale pe plan juridic, adică în prescrierea comportamentului ce trebuie urmat.

Plenitudinea și corectitudinea clasificării depinde de alegerea corectă a criteriilor ce stau la baza acestui grup.

După părerea autorului rus S.S. Alexeev, factorii ce influențează esențial asupra acestui proces sunt: funcțiile dreptului și reglementarea individuală a relațiilor sociale.⁵

Părerea savanților privind criteriile ce ar trebui să stea la baza clasificărilor este foarte diferită, iată de ce literatura distinge o sumedenie de criterii.

IV Criteriile folosite pentru clasificarea normelor de drept

Ramura de drept –constituie un criteriu important pentru clasificarea normelor juridice, datorită faptului că, la rîndul său, ramura de drept are la bază drept criteriu

fundamental domeniul relațiilor sociale reglementate și unele criterii auxiliare precum: metoda de reglementare, principiile de ramură etc.

5. Алексеев С.С «Теория государства и права» Изд. «Юрист», Москва 1985
Potrivit acestui criteriu normele juridice pot fi:

1. Norme de drept constituțional;
2. Norme de drept penal;
3. Norme de drept civil;
4. Norme de dreptul muncii etc.

Forța juridică a actului normativ –în care sunt cuprinse normele juridice constituie și aceasta un criteriu important. În dependență de forța juridică a actului normativ în care sunt cuprinse, în legi care la rândul său se subîmpart în:

- a) Norme juridice cuprinse în Constituție;
- b) Norme juridice cuprinse în legi organice;
- c) Norme juridice cuprinse în legi ordinare;
- d) Norme juridice cuprinse în hotărâri;
- e) Norme juridice cuprinse în decrete;
- f) Norme juridice cuprinse în ordonanțe;
- g) Norme juridice cuprinse în alte acte normative.

Distincția prezintă o mare importanță mai ales atunci când o relație cade sub incidența mai multor norme cuprinse în acte normativ –juridice diferite. Astfel va fi aliate norma ce se conține în actul forță juridică mai mare.

Structură logică luată drept criteriu clasifică normele juridice în:

1. Norme juridice complete –sunt acele norme care conțin în textul lor cele trei elemente de structură logică:

2. Nore juridice incomplete –sunt acele ce se caracterizează prin lipsa unui element al structurii, element ce poate fi găsit sau în alt act normativ.

Sfera de aplicare tot constituie un criteriu de clasificare a normelor juridice.

1. Normele generale -au sfera cea mai largă de aplicare, cu tendință de a epuiza întreaga arie a sistemului de drept. Uneori se spune că aceste norme formează dreptul comun. Multe norme din codul civil reprezintă dreptul comun unele relații din dreptul comercial sau din alte ramuri.

2. *Normele speciale* -sunt acelea care își limitează efectul la raporturi și arii bine determinate. De exemplu, partea specială din dreptul penal se ocupă în mod concret de diferite categorii de infracțiuni. Același lucru l-am putea spune și despre normele juridice care constituie partea specială din Dreptul civil sau despre procedurile speciale din Codul de procedură civilă etc.

3. *Normele de excepție* -se abate de la regula generală. În acest sens în art.1191 al Codului civil din România, sunt excepțiile în materia probei cu martori. Aici se întâlnesc și excepții la excepții care duc la regula generală.⁶

După criteriul conduitei pe care subiectele de drept trebuie să o aibă într-o anumită relație socială se disting:

1. **Norme juridice imperative** -care impun o anumită acțiune sau inacțiune și de aceea se mai numesc și categorice.

Ele sunt normele de la care nu se poate deroga și ceea ce le este specific este faptul că odată împlinite condițiile prevăzute de ipoteza normei –chiar dacă aceasta depinde de voința subiectului –comandamentul cuprins în dispoziție se adresează destinatarului, în mod categoric. Dispoziția normei intervine în mod necondiționat. Odată ce contractul a fost încheiat se aplică în mod necondiționat norma legală sau cauza contractului. Actul juridic de drept public sau privat încheiat cu încălcarea unei norme imperative este nul. Sunt imperative normele care interesează bunele moravuri, normele de protecție. Ele sunt destinate să asigure moralitatea. Este vorba de o morală medie, un minimum de morală. Normele care privesc capacitatea juridică a persoanei fizice sunt norme imperative.⁷

6. Maria Dvoracek, Gheorghe Lupu „Teoria generală a dreptului”, editura Fundației Chemare Iași 1996

7. Sofia Popescu „Teoria generală a dreptului”, editura Lumina Lex, București 2000

La rândul lor normele imperative pot fi:

a) Norme onerative –care prescriu în mod expres obligația săvârșirii unei acțiuni. Drept exemplu ne poate servi aliniatul (4) al art.48 al Constituției Republicii Moldova prevede: „Copiii sînt obligați să aibă grijă de părinți și să le acorde ajutor”.

b) Normele prohibitive –sunt acele care interzic săvârșirea unei acțiuni, a unei fapte. Acestei categorii de norme juridice îi aparțin marea majoritate a normelor de drept penal, numeroase norme de drept administrativ ș.a.

Astfel de normă prohibitivă este cea prevăzută de Codul familiei, care arată că „este oprită căsătoria între rude în linie dreaptă, precum și în linie colaterală pînă la al patrulea grad”.

Împărțirea normelor în onerative și prohibitive nu trebuie văzută mecanic, întrucât depinde din ce punct de vedere abordăm norma pentru a vedea dacă interzice sau obligă săvârșirea unei acțiuni. De exemplu, interzicând căsătoria între anumite persoane, norma juridică dă dreptul organelor de stat să anuleze căsătoria încheiată cu încălcarea dispozițiilor.

Deci fiind normă prohibitivă ea devine onerativă pentru organul de stat. Normele penale interzic săvârșirea unei acțiuni dar în același timp obligă organele de stat să urmărească și să sancționeze pe infractor.

2. Norme juridice dispozitive -sunt acele norme care acordă posibilitatea unui larg compartiment subiecților de drept, adică normele care nici nu obligă nici nu interzic o acțiune.

Astfel dreptul de recurs al părților în proces este o normă dispozitivă pentru că lasă la aprecierea părților dacă vor uza sau nu de această cale de atac.

La rîndul lor aceste norme pot fi:

a). norme permise –sunt acele norme care permit o anumită conduită. Ele lasă la latitudinea subiectului de drept posibilitatea de a-și alege singur comportarea și de a-și stabili singur poziția într-un raport juridic.

Majoritatea autorilor drept exemplu dau declararea apelului împotriva sentințelor instanțelor judecătorești de apel, la contestațiile în anulare a hotărârilor judecătorești irevocabile ori la cererile de revizuirea a hotărârilor judecătorești rămase definitive.

Deci normele permissive lasă la aprecierea părții din proces posibilitatea de a declara sau nu apel împotriva sentințelor pronunțate de prima instanță de judecată sau de a declara recurs împotriva hotărârilor instanțelor de apel.

b) Normele supletive –sunt acele norme care acordă posibilitatea subiectului să aleagă una din variantele de conduită prevăzute de normă. Ca exemplu ne poate servi art.19 al Codului căsătoriei și familiei „la încheierea căsătoriei soții, după dorința lor își aleg numele de familie al unuia dintre soți ca nume de familie comun al lor sau fiecare soț își păstrează numele de familie de dinainte de căsătorie”.

Mulți autori susțin că normele supletive înlocuiesc tăcerile, uitările, impreciziile voinței private, că în cazul în care contractul este mult sau dispozițiile sale sunt nesigure, părțile sau judecătorul recurg la norma legală.

Legiuitorului oferă celor interesați, sub forma unor norme supletive, contracte tip pregătite în întregime, adoptate nevoilor curente ca de exemplu contractul de vânzare, împrumut, mandat, pentru că încheierea actelor de drept privat să fie rapidă, părțile rezumându-se să stabilească doar elementele esențiale, ca de exemplu, cuantumul chiriei sau durata încheierii.⁸

Respectarea normelor supletive nu este însă facultativă. În cazul în care norma juridică nu a fost înlăturată prin dispoziția de voință contrară a celor interesați, norma supletivă obligă, în aceeași măsură, ca și norma de la care nu poate deroga nici părțile, nici judecătorul.

8. Sofia Popescu „Teoria generală a dreptului”, editura Lumina Lex, București 2000 p. 196-197

După alte criterii normele juridice se clasifică în:

1. *Norme juridice organizatorice* –acele care privesc organizarea instituțiilor și organelor sociale, în conținutul normei fiind reglementate: modul de înființare, scopurile, competențele, relațiile cu alte instituții. Scopul primordial al acestei norme este acela de a fundamenta cadrul legal de funcționare a instituțiilor și organismelor respective. Ca exemplu ne poate servi: legea de organizare și funcționare a ministerelor, Curții Constituționale, Avocatului Popoului ș.a.

2. *Norme juridice punitive* –sunt cele prin care se aplică sancțiuni, potrivit procedurilor pe care legea le stabilește.

3. *Norme juridice simulative* –sunt cele care prevăd mijloacele și forme de cointeresare a subiecților; distincte, premii, decorații, recompense, titlaturi de onoare, ele precizează cu exercitate condițiile în care acestea pot fi acordate de către instituțiile și organele abilitate de lege.

4. *Norme supletive* –sunt cele care, când subiecții tac, suplinesc voința acestora.

5. *Norme de împuternicire sau de competență* –sunt acele norme prin care se formează anumite drepturi și obligații sau atribuții ale subiecților de drept.

Literatura de specialitate cunoaște și alte criterii sînt afară de cele ce-au fost evocate în această lucrare, așa criterii ca: conținutul lor (se disting norme materiale sau de conținut și norme procedurale s-au de formă) sau durata acțiunii lor (în raport cu care avem norme stabile sau cu durată nedeterminată și norme temporare sau cu durată determinată).

Norma juridică constituie unul din elementele primare ale sistemului de drept, celula principală din care se construiește întregul edificiu al dreptului. Pentru a putea fi înțeleasă de toți subieții de drept, norma juridică trebuie să aibă o anumită structură.⁹

9. Gheorghe Lupu Gheorghe Avornic „Teoria generală a dreptului”, editura Lumina, Chișinău 1997, p.64-67

De aceea la orice normă juridică se distinge o construcție externă dată de modul de exprimare în cadrul actului normativ ori al altui izvor de drept numită și structură tehnico-legislativă a normei și o structură internă logică juridică, care alcătuiește substanța normei juridice, elementele care compun norma și legătura reciprocă dintre ele.

Structura logico-juridică a normei.

Orice normă are o structură logică, care alcătuiește partea statică, internă și stabilă a normei. Indiferent de formularea ei textuală, norma de drept are o structură trihotomică: ipoteza, dispoziția, și sancțiunea.

Dar aceste trei elemente rar le întâlnim întrunite la un loc, într-un articol al actului juridic normativ sau chiar în actul normativ luat în ansamblu. Pentru a reproduce norma juridică în completețea ei deplină, de multe ori e necesar să luăm în considerație prevederile ce se conțin în mai multe articole ale actului normativ dat.

Ipoteza este partea normei juridice care descrie împrejurările în care se aplică dispoziția ei. Ea prefigurează în abstract, faptele sau actele juridice. Astfel toate infracțiunile prevăzute în partea specială a dreptului penal sunt ipoteze puse de legiuitor.

Ipotezele se clasifică după mai multe criterii:

a) după modul în care sunt determinate împrejurările în prezența cărora operează dispoziția, ipotezele pot fi strict determinate, relativ determinate și nedeterminate.¹⁰

Ipotezele care stabilesc concret condițiile de aplicare a dispoziției se numesc ipoteze strict determinate.

Ipotezele sunt relativ determinate atunci când împrejurările de aplicare a normei sunt circumscrise cu relativitate, nefiind descrise în toate detaliile lor.

10. Carmen Popa „teoria generală a dreptului”, editura Lumina Lex, București 2000
Ipotezele nedeterminate sunt acelea în care împrejurările în prezența în care se aplică dispoziția nu sunt circumstanțiale, nici măcar în mod relativ.

b) După gradul de complexitate al împrejurărilor avute în vedere la incidența normei, ipotezele pot fi simple și complexe.

O ipoteză este simplă când se are în vedere o singură împrejurare în care se aplică dispoziția și este complexă atunci când se are în vedere o multitudine de împrejurări în care toate sau fiecare în parte pot să determine aplicarea dispoziției.¹¹

Ipoteza complexă poate fi la rândul ei, cumulativă și alternativă.

Este ipoteza complexă cumulativă aceea care sunt prevăzute două sau mai multe împrejurări care trebuie să existe împreună pentru ca norma juridică să fie aplicată. Este ipoteza complexă alternativă aceea în care sunt prevăzute două sau mai multe împrejurări, iar pentru aplicarea normei juridice este necesară existența fie a unei împrejurări, fie a celeilalte sau a celorlalte.¹²

c) după modul de enunțare a condițiilor de aplicare ipoteza poate fi generică, când prevede un anumit gen sau tip de împrejurare prin a cărei realizare se aplică legea și cauzală când enumera limitativ sau exemplificativ împrejurările în care este incidentă legea.

Dispoziția normei juridice stabilește conduita ce trebuie urmată în prezența stării descrise de ipoteză, sau astfel spus, este elementul norme juridice care precizează care sunt drepturile și obligațiile subiecților vizate de normă sau care arată ce conduită să urmeze acestea. Dispoziția este partea cea mai importantă a normei juridice. Ea poate să prevadă obligația de a comite acțiuni, de a se abține de la săvârșirea acestora, după cum ea poate să permită, să recomande, să stimuleze o anumită conduită prescrisă.

11. Gheorghe Lupu Gheorghe Avornic „Teoria generală a dreptului”, editura Lumina, Chișinău 1997 p.69

12. Sofia Popescu „Teoria generală a dreptului”, editura Lumina Lex, București 2000, p.188-189

Dispoziția normei juridice este elementul cel mai configurat al normei; avînd caracter dinamizator și un rol atît de important încît, nu este de conceput ca o normă juridică să fie eliptică de dispoziție.

a) Ținînd seama de modul cum este formulată, prescrisă conduită de urmat, dispoziția poate fi determinată și relativ determinată.

Ea este determinată când stabilește strict, categoric conduita subiecților, fără vre-o posibilitate de derogare.

Dispoziția relativ determinată prevede mai multe variante posibile de conduită sau limite ale conduitei de urmat, iar subiecții pot să aleagă una dintre aceste posibilități, ori în cadrul acestor limite, să aleagă conduita dorită.¹³

Uneori dispoziția poate fi înțeleasă. Astfel, spre exemplu, în cazul când pentru exercitarea unui drept procesual legal, legea prevede un anumit termen, nerespectarea acestuia atrage decăderea din exercițiul dreptului și nulitatea actului făcut peste termen. Deși nu se spune expres de legiuitor, dispoziția acestei norme ar fi putut fi formulată de maniera „partea are obligația de a respecta termenul stipulat de lege”, lucru nerealizat, însă subînțeles.

b) După criteriului modului de conformare a subiecțiilor față de conduita prescrisă, sau după caracterul acestei conduite, dispozițiile pot fi imperative sau categorice și dispoziții permise.

Normele imperative sunt norme care impun un respect absolut și de la care se poate deroga, și ceea ce le este specific este faptul că odată împlinite condițiile prevăzute de ipoteza normei, comandamentul cuprins în dispoziție se adresează destinatarului, în mod categoric. Dispoziția normei intervine în mod necondiționat.

Astfel, sunt de exemplu, normele care reglementează efectele contractului –a cărui încheiere depinde de voința contractanților. Odată ce contractul a fost încheiat, se aplică în mod necondiționat norma legală sau clauza contractuală.

13. Carmen Popa „teoria generală a dreptului”, editura Lumina Lex, București 200, p.95

Sancțiunea este al treilea element structural al normelor juridice care conține, indică urmările nerespectării dispoziției normei juridice. Aceste urmări sunt de fapt măsurile luate împotriva voinței celui care a încălcat norma de drept de către organele împuternicite de stat și prin care se urmărește atât restabilirea ordinii juridice încălcate cât și prevenirea unor noi violări a normelor juridice.

La nevoie aceste măsuri sunt îndeplinite prin forțe de constrângere a statului.

Sancțiunea reprezintă răspunsul pe care societatea îl dă conduitei ilicite, este modalitatea de reacție împotriva celor care au nesocotit prescripția normei de drept.

Prin aplicarea de sancțiuni se urmărește de asemenea îndreptarea subiectului vinovat de încălcarea normei juridice și reinsertia acestuia în societate.

Dreptul violat se exercită pe calea specială a acțiunii în justiție, care nu este altceva decât recursul la autoritatea competentă, potrivit unor proceduri determinate, în vederea

pronunțării sancțiunilor care duc la respectarea lui. Regula de drept nu poate să rămână în stare de principiu moral, ideal. Oamenii trebuie să aibă o conduită conformă cu regulile de drept. În caz contrar ei pot și trebuie să fie constrânși, prin aplicarea de sancțiuni, de către organele competente, care reprezintă forța de constrângere a statului.

Cea mai mare parte a populației respectă de bună voie regulile de drept, chiar dacă nu le înțeleg sau nu le aprobă. Ei le respectă fie din virtute, fie din disciplină, din obicei sau de frică de sancțiune, care rămâne totuși excepție.

Sancțiunea normei juridice se caracterizează prin legalitate adică se explică numai în conformitate cu legile în vigoare conform dictonului „nulla poena sine lege” și reprezintă atributul exclusiv al organelor competente prevăzute de actele normative.

Deși este o latură a importantă a normei juridice, sancțiunea ține de domeniul general al constrângerii de stat, dar nu trebuie confundată, identificată cu coerciția statală. Sunt acțiuni care, nu implică exercitarea vreunei constrângeri și care se execută de bună voie. Sunt de asemenea expres prevăzute sancțiuni pentru a căror aplicare se cere, alături de actul de putere statal, o condiție a manifestării voinței subiectului ale cărui drepturi au fost încălcate.

Sancțiunile apar sub diverse forme, în funcție de ramura de drept și de natura încălcării dispoziției legale. Sancțiunea poate consta în anularea unui act, plata unei sume de bani, condamnarea la o pedeapsă privativă de libertate. Astfel ea apare ca o măsură de ordin juridic care atinge o persoană în drepturile juridic care atinge o persoană în drepturile și libertățile sale sau un act eficace pronunțat de autoritate competentă în vederea nestabilirii ordinii juridice care a fost tulburată.

Odată aplicată sancțiunea, ca rezultat juridic al cercetării unei acțiuni, efectul ei este se asigură prin executare, care de cele mai multe ori se realizează pe cale silită, fie asupra patrimoniului unei persoane, fie chiar asupra libertății ei.

Se întâmplă, ca el care trebuie să fie supus unei sancțiuni pentru executarea regulii de drept să scape de constrângere și să persiste în violarea dreptului. Acest fenomen poate surprinde și nemulțumiri. El nu stabilește însă forța morală a dreptului. Regula de drept își păstrează valoarea sa, cu toate că nu poate fi riguros respectată. O sancțiune care se aplică, fără intervenția directă a statului o constituie deci, rezilierea de plin drept a contractului, ca urmare a neîndeplinirii obligației de către una dintre părți. Sau, dreptul de a ține un bun al datornicului pe care legea îl acordă în anumite cazuri aceluia care îl deține. Legitima apărare este și ea o sancțiune aplicată de o persoană particulară, în virtutea legii care prevede că legitima apărare constituie o cauză de exonerare de răspundere penală.¹⁴

14. Sofia Popescu „Teoria generală a dreptului”, editura Lumina Lex, București 2000, p.202

În dreptul civil sancțiunea nu se manifestă printr-o acțiune directă asupra unei persoane, ci numai asupra bunurilor ei.

În dreptul penal însă sancțiunea se manifestă printr-o acțiune directă asupra autorului faptei ilicite, deoarece faptele susceptibile de aplicare sancțiunii penale sunt considerate cele mai de societate a fi cele mai grave, lezând cele mai importante interese ale societății.

La momentul actual scopul pedepsei penale este apărarea societății împotriva unor acte sociale care pun pericol pacea, ordinea sau existența societății. Ceea ce se urmărește este restabilirea autorității legale.

După natura lor juridică determinată de regula încălcată, sancțiunile se împart în constituționale „administrative, penale fiscale, civile, etc. fiecare ramură de drept conține sancțiuni specifice.

Aceeași categorie de norme juridice cuprinzând sancțiuni de aceeași natură poate fi divizată, la rîndul ei, în mai multe subgrupe.

Sancțiunile civile pot fi împărțite în:

1. Sancțiuni referitoare la actele private care sunt:
 - a) Nulitatea;
 - b) Inopozabilitatea;
 - c) Rezoluțiunea;
 - d) Rezilierea.
2. Sancțiuni referitoare la actele patrimoniale;
3. Sancțiuni referitoare la obligații;
4. Sancțiuni referitoare la drepturile personale;
5. Sancțiuni convenționale.

Normele de drept al muncii, pot prevedea sancțiuni disciplinare care au un caracter nepatrimonial, ca mustrarea, avertismentul sau sancțiuni disciplinare cu caracter patrimonial.

Sancțiunile penale pot consta în:

1. Pedepse corporale;

2. Pedepse private de libertate;
3. Pedepse pecuniare sau amenzile;
4. Pedepse accesorii.

Sanctiunile administrative constau în:

1. Amenzi;
2. Închiderea unor unități industriale sau comerciale;
3. Interdicția de exercitare a unei profesii etc. Dreptul internațional este deficitar în ceea ce privește sancțiunile organizate și eficiente.

Se aplică din partea statelor:

1. Sanctiuni unilaterale ca:
 - a) ruperea relațiilor diplomatice și economice;
 - b) blocada;
 - c) intervenția armată, până la război și represalii.
2. Sanctiuni colective.

După gradul de determinare sancțiunile se împart în:

1. Sanctiuni determinate sunt formulate precis și nu pot fi micșorate sau mărite.

Ele se aplică întocmai în măsura exactă prevăzută de lege.

De exemplu, în materia contractului de vânzare: „Dacă în momentul vânzării, lucrul vândut era pierdut în tot, vinderea este nulă.” art. 1311 Codul civil.

2. Sanctiunii relativ determinate sunt acelea care se stabilesc între o limită inferioară și una superioară, precum în partea specială, precum în partea specială a codului penal. De exemplu cu uciderea unei persoane se pedepsește cu închisoare de la 10 la 20 de ani.

3. sancțiuni alternative sunt acelea lăsate la opțiunea organului competent să aplice una sau alta. Sunt de asemenea alternative sancțiunile între pedeapsa cu închisoarea și amendă.

Sanctiuni cumulative sunt în cazul în care regula de drept stabilește pentru unul și același fapt juridic mai mult sancțiuni obligatorii. Ca exemplu ne pot servi cele din dreptul penal: închisoarea și interzicerea unor drepturi, închisoare, interzicerea unor drepturi și confiscarea parțială a averii.

Structura tehnico-juridică a normei juridice.

Spre deosebire de structura logică, structura tehnico-juridică a normei juridice se referă la forma exterioră de exprimare a conținutului și a structurii logice a acesteia, la

redactarea ei, care trebuie să fie clară, concisă, concretă. Normele juridice nu sunt elaborate și nu apar într-o formă distinctă, de sinestătătoare, ci sînt cuprinse într-un act nominativ, la rîndul său, este structurat pe capitole, secțiuni, articole. Articolul este capitale, secțiuni, articole. Articolul este elementul structural de bază al actului normativ care conține prevederi de sinestătătoare, dar nu orice de lege coincide cu o regulă de conduită.

Într-un articol pot să fie cuprinse mai multe reguli de conduită sau, dimpotrivă, un articol poate să cuprindă doar un element al normei, lucru fregvent întîlnit.

Pentru a stabili conținutul normei cu toate elementele sale logico-juridice este necesar să corelăm texte din articole și chiar legi diferite.

Codificarea și sistematizarea normelor juridice constituie un domeniu deosebit de important al practicii legislative, care privește tehnica elaborării actelor normative.

VI Acțiunea normelor juridice în timp, spațiu și asupra persoanelor.

1. Privire generală.

Normele juridice sunt elaborate în scopul aplicării lor, urmărindu-se satisfacerea intereselor sociale majore, protejarea valorilor ocrotite și dezvoltarea relațiilor interurbane prin asigurarea realizării lor, prin garanții eractice.

Coordonatele pe care își desfășoară acțiunea normele juridice sunt „timpul”, „spațiul” și „persoana”. În general, regula este ca normă juridică acționează pe timp determinat, într-un spațiu dominant de națiunea de teritoriu stata și asupra unor subiecte angrenate în circuitul civil, în cadrul acestui teritoriu.

Nașterea, modificarea sau stingerea oricărui raport juridic se încadrează în timp și spațiu. Din punct de vedere al timpului, normele juridice se succed, iar din punct de vedere al spațiului, coexistă. Între legi și diverse situați juridice există raporturi de concomitență sau anterioritate, în ceea ce privește vectorul timp și raporturi interne ori externe, dacă ne raportăm la spațiu.

Cunoașterea și delimitarea acțiunii dreptului pe aceste trei coordonate, prezintă importanță în procesul de aplicare a dreptului, pentru a corecta și justa încadrarea în lege a multitudinii de situații juridice și sociale.

Sunt autori care vorbesc de aplicarea legii, iar alții despre aplicarea sau acțiunea actelor normative. Vorbind despre aplicarea dreptului, se are în vedere atît aplicarea legii cît

și a celorlalte acte normative emise în baza și în vederea executării acestora, în general aplicarea tuturor normelor juridice.

2. Acțiunea normelor juridice în timp.

Durata de timp în care norma juridică este în vigoare este și intervalul de timp în care ea produce efecte juridice.

Există două momente principale referitoare la aspectul acțiunii normelor juridice în timp:

1. momentul inițial (intrare în vigoare a actului normativ)
2. momentul final (momentul încetării acțiunii normei juridice).

Actul normativ intră în vigoare:

1. Din momentul publicării lui oficiale, de exemplu în „Monitorul Oficial”.
2. Din momentul adoptării actului normativ sau din momentul indicat nemijlocit în textul actului normativ ori al altui act.

Dacă legiuitorul este de părerea că pînă la intrarea în vigoare a unui act normativ este necesară o perioadă de timp pentru asigurarea pregătirii organizatorice sau altă natură, în vederea introducerii noilor reglementări, atunci se stabilește data intrării în vigoare după o perioadă considerată necesară pentru aducerea la îndeplinire a acestor măsuri.

Nicolae Popa este de părerea că intrarea în vigoare a normei juridice este nemijlocit legată de împrejurarea ca orice nouă locit legată de împrejurarea ca orice nouă reglementare, adresându-se oamenilor, trebuie să fie cunoscută de către aceștia. Principiu: „nemo consetur ignorare legem (jus)” presupune că nimeni nu se poate scuza invocând necunoașterea legii. Iată de ce norma juridică intră în vigoare de la data aducerii la cunoștința publică.

Excepție fac actele normative în conținutul cărora se prevede intrarea în vigoare la o altă dată decît cea a publicării normei.

Din momentul intrării sale în vigoare norma juridică guvernează deplin relațiile sociale: din acest moment nimeni nu se poate sustrage comandamentului normei juridice pe motiv că nu o cunoaște.

Autoritatea normei juridice, obligativitatea ei ar fi puse în ignoranță. În baza acestei prezumții toți cetățenii trebuie să cunoască Legile. Ignorația juris nocet.¹⁵

15. Nicolaie Popa „Teoria generală a dreptului”, București 1992 , p.111
Există totuși două excepții de la această regulă:

1. atunci cînd o parte din teritoriul țării rămîne izolat, printr-o cauză de forță majoră, de restul țării, situația în care necunoașterea poate fi obiectivă, ea nu se datorește unei cauze particulare, unei ignoranțe personale.

2. în materie de convenții, atunci cînd o persoană încheie un contract, necunoscînd conștiințele pe care norma juridică le face să decurgă din contract. Ea poate cere anularea contractului invocând faptul că s-a aflat în eroare de drept, care viciază voința.

Norma juridică acționează numai în prezent și viitor. Iată de ce unul din principiile sale de bază este principiul neretroactivității lor.

Legea nu reacționează nu se aplică faptelor săvârșite înainte de intrarea ei în vigoare, că activează numai din momentul intrării în vigoare și pînă la ieșirea ei din vigoare. Excepțiile de la această regulă sunt unele dispoziții normative să fie aplicate cu caracter retroactiv.

În conformitate cu legislația în vigoare sunt prevăzute următoarele excepții:

1. dacă este adaptată o lege penală mai blîndă;
2. dacă sunt adoptate legi interpretative;
3. dacă este prevăzut expres că legea se aplică și unor fapte petrecute anteriori.

Aplicarea unui act normativ la situații vechi nu poate fi admis decît în interesul statului, pentru apărarea unor interese politice a cetățenilor.

Argumentul care impune principiul neretroactivității normei juridice ține de stabilitatea ordinii de drept, de echitatea și legalitatea aplicării normei de nașterea prezentei norme în viața socială.

Legiuitorul nu poate obliga subiectul să aibă o anumită conduită atîta timp cît această conduită nu este prescrisă într-o normă juridică.

Încetarea acțiunii normei juridice are loc prin:

1. Abrogarea

Poate fi definită ca procedeul tehnico-juridic prin care actele normative fără termen își încetează activitatea prin renunțarea la ele.

Abrogarea cunoaște mai multe forme:

- a) expresă care la rîndul ei este divizată în abrogare expresă-direct și indirect.

Abrogarea expresă –indirectă este atunci cînd noul act normativ prevede, în mod expres că vechiul act normativ se abrogă.

Abrogarea expresă –indirectă este atunci când noul act normativ se numește, în mod expres, actul normativ care se abrogă, dar se limitează la prevederea că se abrogă toate actele normative anterioare care contravin noii reglementări.

b) Abrogarea tacită este atunci când în noul act normativ nu se prevede nimic în legătură cu acțiunea vechilor norme juridice. Întrucât însă norma juridică nouă dă o reglementare, organul de aplicare înțelege implicit că în mod tacit legiuitorul a dorit să scoată din vigoare vechea reglementare.

c) Abrogarea totală este atunci când toate dispozițiile cuprinse într-un act normativ sunt abrogate.

d) Abrogarea parțială este atunci când numai o parte din dispozițiile unui act normativ sunt abrogate, iar celelalte continuă să rămână valabile.

La cele relatate de mine Ion Dogaru adaugă:

1. În cazul unuia și aceluiași act normativ pot opera mai multe feluri de abrogare.
2. Un act normativ nu poate fi abrogat decât printr-un act normativ cu aceeași forță juridică sau cu forță juridică mai mare decât a celui abrogat.

Abrogarea nu trebuie confundată cu derogarea și suspendarea. Derogarea reprezintă o reglementare diferită, o abatere sau o excepție de la reglementarea existentă pe care nu o abrogă, ci îi îngustează sfera de aplicare.

Suspendarea acțiunii în timp a unei norme juridice are loc, în cazuri excepționale pentru cauze determinate.

2. Exprimarea termenului prin care ea a fost edictată.
3. Căderea în desuetudine.

O normă juridică se consideră căzută în desuetudine, atunci când, deși, formal ea este în vigoare, doar în rezultat al dezvoltării relațiilor sociale, schimbărilor social-politice și economice survenite în societate, faptului că stările de lucruri care au determinat necesitatea elaborării acestui act normativ au încetat să mai existe.

Acțiunea normelor juridice în spațiu.

Normele juridice produc efecte juridice pe un anumit teritoriu. După acest criteriu normele juridice pot fi divizate în două grupe:

1) Norme juridice internaționale.

Ele reglementează relațiile dintre state, în conformitate cu principiul teritorialității. Aceste norme juridice sunt obligatorii și produc efecte juridice în măsură în care se acceptă cu respectarea principiului suveranității statului asupra teritoriului și populației.

Dacă statul a aderat la unele acte normative internaționale ele devin prioritare față de cele interne.

2). *Norme juridice interne.*

Referitor la actele normative interne un rol important îl are forma orânduirii de stat. În statele cu o structură compusă, actele normative ale organelor federale creează efecte juridice asupra teritoriului tuturor statelor federative iar actele normative ale unui stat membru sunt valabile în limitele sale teritoriale.

În cazul unei contradicții între ele prioritate are norma juridică federală.

În statele simple aplicarea normelor juridice în spațiu este guvernată de principiul teritorialității. Ele se împart în două grupe:

- a) centrale;
- b) locale.

Normele juridice centrale produc efecte juridice pe întreg teritoriul statului. Normele juridice locale au o acțiune limitată la unitatea administrativ-teritorială sau economică asupra căreia se extinde autoritatea organului de stat respectiv.

Actele normative locale trebuie să fie adoptate pe baza și în corespundență cu cele centrale. Dacă normele juridice locale contravin celor centrale ele sînt declarate nule și nu produc efecte juridice.

3. *Acțiunile normelor juridice asupra persoanelor*

Destinatorul oricărui act normativ este omul privit individual, ca persoană fizică sau colectiv, ca persoană juridică. În unele cazuri ca subiect apare statul sau organele de stat.

Acțiunea normelor juridice asupra persoanelor are mai multe criterii de clasificare

a) După cercul de subiecții al raportului juridic distingem:

- individuale
- colective

b) După caracterul normelor juridice se disting:

- norme juridice cu caracter general de aplicare pentru toți subiecții de drept;
- norme juridice care se aplică numai persoanelor fizice;
- norme juridice care se aplică numai persoanelor juridice;
- norme juridice speciale, care se aplică numai unor categorii de persoane;
- norme juridice cu un caracter individual, care se aplică unei singure persoane.

c) După satul juridic al persoanelor fizice se deosebesc:

- cetățenii statului propriu –zisi;
- cetățenii străini;

- persoanele fără cetățenie;

În republica Moldova actele normative se aplică în mod egal tuturor cetățenilor, fără în mod egal tuturor cetățenilor, fără deosebire de rasă, naționalitatea sau sex.